

stadsdeelraden nogal eens te wensen over. De voormalige Filmacademie heeft problemen met het stadsdeel Oud-Zuid. Stadsdeelwethouder Peer van Slotervaart/Overtoomseveld wil het gebouw van het Andreas-ziekenhuis slopen, terwijl dit pand optimaal geschikt is voor de vestiging van een broedplaats. Stadsdeel Oud-Zuid heeft besloten het Swammerdaminstituut, dat uitstekende vooruitzichten had om een groot aantal werkruimten te herbergen, te slopen. Een pluspunt in deze reeks is dat het stadsdeel Noord wel heeft begrepen dat het het op peil brengen van het onderhoud van een scheepsbouwhal niet over een periode van tien jaar op de tijdelijke culturele gebruikers van Kinetisch Noord kan verhalen. Het stadsdeel neemt nu zelf deze lasten op zich en berekent ze slechts gedeeltelijk door. In de praktijk blijkt het eenvoudiger om individuele ateliers en werkruimten te produceren dan panden te bouwen of te verwerven die geschikt zijn voor wonen en werken in groepsverband. Het mengen van wonen en werken stuit ook op problemen met de regelgeving. Volgens de brandweer dienen woon- en werkruimten in hetzelfde gebouw bijvoorbeeld over verschillende uitgangen te beschikken die intern niet mogen worden gekoppeld.

De gebruikersgroepen stellen zich begrijpelijkerwijze wat afstandelijk op ten opzichte van de ambtelijke ondersteuning door de projectgroep, hoe loyaal en positief die ook is bedoeld. Zij hechten immers grote waarde aan hun autonomie. De strijd voor betaalbare ruimte wordt ook los van de projectgroep gevoerd, onlangs nog met een actie waarbij het Paard van Troje over de Amstel de stad werd binnengesleept. Gebruikers spreken zelf liever van vrijplaatsen dan van broedplaatsen. Op een van de actiebijeenkomsten kon je een jongedame horen zeggen: 'Broedplaatsen? Dat doet me aan legbatterijen denken!'

Hein de Haan is architect bij CASA architecten en docent stadsvernieuwing aan de Technische Universiteit in Delft

Eén kunstfabriek voor heel Den Haag

Haags broedplaatsenbeleid werkt nog niet

Den Haag heeft de afgelopen jaren te maken gehad met het vertrek van een aantal toonaangevende organisaties, zoals het Crossing Border festival en het World Wide Videocenter. Beide zijn afgereisd naar Amsterdam, omdat er vanuit Den Haag te weinig medewerking was in financieel en facilitair opzicht. Den Haag heeft een behoorlijk cultureel aanbod, maar gezien de omvang van de stad zou een groei van dat aanbod wenselijk zijn. In deze context zingt op dit moment het uit Amsterdam overgewaaid begrip broedplaatsen rond. Goed ontwikkeld broedplaatsenbeleid biedt kansen aan het culturele klimaat van Den Haag.

WYTSE BAKKER

In Den Haag zijn in de jaren zeventig en tachtig initiatieven ontstaan die tegenwoordig broedplaatsen zouden heten. Inmiddels zijn hier gerenommeerde en soms landelijk bekende instituten uit voortgekomen als Theater Korzo, Theatergroep de Appel en het Paard van Troje. Deze organisaties kregen in eerste instantie tijdelijke locaties toegewezen of eigenden zich middels kraakacties panden toe. Pas in een later stadium kregen de locaties een meer permanente status of werd gezocht naar vaste locaties elders in de stad. Zo ligt de oorsprong van wat nu Theater aan het

Vereniging De School, aan de Doornstraat in Den Haag, heeft een permanente status verkregen door het pand te kopen (Foto Rob Kollaard)

Spui heet in het kleinschalige experimenteel gezelschap Het Gebeuren met als thuisbasis het Theater aan de Haven in Scheveningen. Twee grote atelierpanden aan de Prinsegracht en het Hoge Zand zijn oorspronkelijk gekraakt geweest.

Dit proces laat in een notendop zien hoe broedplaatsen in Den Haag, zonder dat er bewust beleid op dit gebied was ontwikkeld, functioneerden.

Initiatieven aan de basis groeiden soms uit tot instituten van naam, maar heel vaak ook niet. Menig initiatief ontsteeg de basis niet. Feit is wel dat toen een voedingsbodem aanwezig was, waarin activiteiten konden ontstaan die financieel maar ook maatschappelijk gezien niet onmiddellijk levensvatbaar waren. De huidige situatie in Den Haag is dat er eigenlijk nog maar één groot kraakpand van naam is, de Blauwe Aanslag. Het gebouw moet wijken voor een verbreding van de ringweg rond het centrum van Den Haag. De bewoners van dit roemruchte bolwerk hebben onlangs, na een decennium van verdragend procederen, een riant deal gesloten met de gemeente. Men krijgt de beschikking over een monumentaal pand aan de Waldeck Pyramontkade. Het pand wordt eigendom van vereniging de Blauwe Aanslag, de bewoners huren van de vereniging. Een van de afspraken met de gemeente is dat de bewoners zich niet meer zullen verzetten tegen de sloopplannen. Slechts een kleine harde kern heeft aangegeven hier niet mee te kunnen leven. Hier voltrekt zich hetzelfde proces als op veel plaatsen in Amsterdam: een illegaal gekraakt pand groeit uit tot een instituut en dat instituut wordt uiteindelijk in gelegaliseerde vorm voortgezet. De krakers van toen hebben nu een hypotheek en betalen maandelijks rente en aflossing.

Onzekerheid ondermijnt continuïteit

Het uitgroeien van spontaan gevormde broedplaatsen tot instituten heeft veel goede kanten, maar er moet aan de basis wel nieuwe aanwas mogelijk zijn. Daarvoor lijken de mogelijkheden in Den Haag tegenwoordig, net als in andere steden, steeds minder aanwezig. Hoogconjunctuur en anti-kraak zijn hieraan debet. Krakers zoeken daardoor hun toevlucht tot leegstaande woningen in stadsontwikkelingsgebieden, zoals Transvaal en het Valkenboskwartier.

Concordia, Hoge Zand in Den Haag, is een tot atelierriimte verbouwd voormalig kraakpand (Foto Rob Kollaard)

Maar inmiddels nemen de in de betreffende gebieden actieve woningcorporaties hun maatregelen. Panden worden dichtgespijkerd of beheerd door 'kort beheer' organisaties, die er kraakwachten in zetten.

Voor beeldend kunstenaars bestaat er gelukkig een afspraak met de dienst stedelijke ontwikkeling van Den Haag. Panden in gemeentelijk bezit die naar verwachting langer dan een half jaar leegstaan, worden gratis voor gebruik als atelierriimte aangeboden aan Stroom, het Haags centrum voor beeldende kunst. Stroom regelt de toewijzing op basis van een wachtlijst. Op dit moment worden drie voormalige schoolgebouwen door kunstenaars beheerd. Een schoolgebouw in Kijkduin biedt op slechts tweehonderd meter van de zee ruimte aan tien beeldend kunstenaars. Dit pand kan tot en met zomer 2002 worden gebruikt, daarna volgt sloop. Een schoolgebouw aan de Goudenregenstraat herbergt naar schatting vijftig ateliers. De toekomst van dit pand is echter onzeker. Onlangs kreeg Stroom een jaren zeventig pand aangeboden voor gebruik als atelier. Het pand is tenminste zes maanden beschikbaar en wordt gebruikt door twaalf kunstenaars. Ook in het verleden is vaak op deze manier samengewerkt door de gemeente en Stroom. In de praktijk betekent deze manier van werken voor kunstenaars dat ze met enige regelmaat moeten verhuizen en, wat nog belangrijker is, voor het tijdelijke atelier een opzegtermijn van een maand hebben. De onzekerheid die hieruit voortvloeit komt de continuïteit van de beroepspraktijk niet ten goede. Kunstenaarsinitiatieven in bijvoorbeeld de Boekhorststraat kunnen bij de orga-

nisatie en planning van tenten nooit ver vooruit program. Een recentelijk verworven leewinkelpand aan het Westeind boden met een maandcontract daardoor niet of nauwelijks a te gebruiken.

Kort gezegd is de afspraak met dienst stedelijke ontwikkeling staande panden een hele goede tijdelijke karakter van de panden blijft lastig.

Kunstofabriek met satellietruiter

Sinds kort probeert de gemeente Haag in navolging van Amst broedplaatsenbeleid te ontv is een projectleider aangest momenteel aan het informeren is. Hij heeft in eerste de opdracht gekregen een p locatie voor bestaande en n tieven te zoeken. Aangezien het centrum van Den Haag dus duur zijn, wordt gedachties in de periferie van het c is een algemene tendens, oc steden.

Maar broedplaatsenbeleid v dan simpelweg één groot pa beschikking stellen. Vanuit lijkwellicht industrieel pa rand van Den Haag zou deheid moeten bestaan met e maat presentaties in het ce de stad te houden. Deze 'sates' in het centrum kunnen manier beheerd worden als is, hoewel het, zoals eerder beter zou zijn de ruimtes e nenter karakter te geven. M het pand zelf kan ruimte w serveerd voor wisselende p de breedste zin van het wo ambitie zou moeten zijn h laten uitgroeien tot een 'ku met een zodanige aantrekk dat zowel kunstenaars als j graag een bezoek aan bren nis te nemen van de laatste gen op het gebied van beel dans en muziek.

Dat broedplaatsenbeleid n functioneert in Den Haag, aan de dreigende sloop va Luxus en het pand waar ktiatief Quartair actief is. H Den Haag het risico twee vende organisaties te verli pand waarin Quartair haa